

Tarımda Kadın İstihdamı: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu

Mehmet Arif ŞAHİNLİ¹

Nazan ŞAHBAZ²

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, KARAMAN

² Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, KARAMAN

Özet

Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı ve genel istihdam içindeki payı OECD ve AB ülkeleri ile kıyaslandığında oldukça düşüktür. Ayrıca Türkiye’de kadın işgücünün önemli bir kısmı tarım sektöründe istihdam edilmektedir ve tarım sektöründe kadınlar uzun süredir önemli bir role sahiptir. Geleneksel kırsal faaliyetler için kadınlara genellikle ücret ödenmemekte, bu faaliyetler iş olarak değil yaşam tarzı olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada, Hanehalkı İşgücü Anketinden yararlanılarak 2004–2011 dönemi dikkate alınmıştır. Bölgeler bazında tarımda kadın istihdamının sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı ve kayıtlı olmama durumu Düzey 2’ye göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, yıllara göre TR10, TR52, TRA1 ve TRC3 bölgelerinde düşüş gözlenirken, TR22, TR31, TR32, TR33, TR41, TR42, TR51, TR61, TR62, TR63, TR71, TR72, TR81, TR82, TR83, TR90, TRA2, TRB1, TRC1, TRC2 bölgelerinde artış gözlenmiştir. TR21 ve TRB2 bölgelerinde değişiklik gözlenmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın İstihdamı, Bölgeler, Kayıtlılık

Women's Employment in Agriculture: Status of Registration of Social Security Institution

Abstract

In Turkey, the share of women labor force participation rate and share of women in employment is very low compared with OECD and EU countries. In addition, an important part of the female labor force in Turkey is employed at agricultural sector and women have an important role at agricultural sector for a long time. Women are usually not paid any wages for traditional rural activities and these activities are accepted as a way of life, not business.

In this study, taking account of period 2004–2011 using the Household Labour Force Survey. Women's employment at agriculture regions on the basis of being registered and unregistered status of the social security institutions are analyzed according to Nuts 2. As a result of the analysis, by year decline is observed in TR10, TR52, TRA1 ve TRC3 regions, an increase is observed in TR22, TR31, TR32, TR33, TR41, TR42, TR51, TR61, TR62, TR63, TR71, TR72, TR81, TR82, TR83, TR90, TRA2, TRB1, TRC1, TRC2 regions. Changes are not observed in TR21 and TRB2 regions.

Key words: Women's Employment, Regions, Registration

1. Giriş

Sosyal güvenlik, bireyin yaşadığı süre boyunca, bireyin asgari hayat kalitesinde yaşamını sürdürebilmesini sağlamak üzere geliştirilmiş, modern refah programı olarak nitelenebilir. Sosyal güvenlik kapsamında, prim ya da vergiler ile finanse edilen ve çalışma yaşamında ortaya çıkan pek çok riskleri sosyal sigorta anlayışı ile sigortalarken, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler kapsamında prim ya da vergi ödenmeksizin toplumun bir üyesi olunmasından dolayı insanların bazı temel hak ve hizmetlerden yararlanmaları sağlanmaktadır. Bunlar yoksullukla mücadele, kimsesiz, bakıma muhtaç, bedensel ve zihinsel engelliler için devletin yürüttüğü faaliyetler olup, bu faaliyetler sosyal refah devleti olmanın bir gereği olarak görülmektedir (Gümüş, 2010:5).

Kayıt dışı çalışma, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen ve özellikle kentlerde işgücüne katılım oranlarının kadınlar arasında düşük olmasına neden olan bir faktörler arasında yer almaktadır.

Dolayısıyla bu alanda kadınların daha çok istihdam edilmiş olması, kadınların istihdama katılımını etkileyen temel unsurlardan biri olarak kayıt dışı istihdamı ön plana çıkarmaktadır (Uşen-Delen, 2011: 155).

Sosyal güvenlik öncelikli olarak kişilerin gelecekteki risklere ve belirsizliklere karşı önlem almayı hedeflemektedir. Sosyal güvenlik hakkı bireylere anayasa ile verilmiş temel haklardan biri olmakla beraber çalışma hayatının vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, tarım sektöründe çalışan kadınların sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olup olmadıkları araştırılmıştır. Bu bağlamda, sektörde çalışan kadınların durumu incelenmiştir. Sosyal güvenlik, sadece kadınlar için değil erkekler için de önemli bir hak ve geleceğe umutla bakmanın bir göstergesidir. Bu çalışma ile tarım sektöründe yer alan kadınların bölgeler bazında mevcut sosyal güvenlik profili çıkarılmaya çalışılmış olup, karar vericilere ve konu ile ilgili araştırmacılara önemli bir gösterge olması amaçlanmıştır.

Kadının çalışma hayatı içinde yer edinmesi, ücretli çalışan konumu ile ifade edilen kadın emeği kavramının Türkiye’de kullanılması, kentleşme süreci ile birlikte ortaya çıkmıştır. 1950’lerden sonra başlayan iç göç ve sanayi merkezlerinin oluşumu, köyde ücretsiz aile işçiliği temelinde çalışan kadınların, özellikle sanayi kentlerinde ev dışında ücretli çalışmaya başlamasını sağlamıştır (Ergüder, 2006: 73). Zaman içinde kadınların işgücü piyasasındaki konumları ve çalışma biçimleri de değişmiştir. Bu değişimin sektörel açıdan nasıl olduğu önemli bir konudur. Çünkü bir ülkedeki istihdamın sektörel dağılımı o ülkenin kalkınmışlık düzeyinin önemli bir göstergesidir. Kalkınma ile birlikte istihdam, tarım sektöründe azalırken tarım dışı sektörlerde artmaktadır. Bu durum kadın istihdamı için de aynen geçerli olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kadın işgücü tarım sektöründe yoğunlaşırken, gelişmiş ülkelerde ise hizmet sektöründe yoğunlaşmaktadır Buna bağlı olarak, gelişmiş ülkelerde ücretsiz aile işçiliğinin yerini de ücretli çalışan kadın emeği almaktadır (Berber ve Eser, 2008: 2).

Kadın işgücünün en yoğun olduğu faaliyet alanlarının başında ise tarım sektörü gelmektedir. Tarımsal yapıda kadının konumu, daha çok kültür, gelenek, erkek egemen yapı gibi toplumsal süreçlerden beslenen bir yapıya sahiptir (Korkmaz-Tüfekçi, 2007: 45).

Kadının işgücüne katılım oranını etkileyen pek çok faktör söz konusudur. Kadını işgücüne katılmaktan alıkoyan etmenler; ekonomik, sosyal ve demografik başlıklar altında sıralanabilir. Ekonomik nedenler; düşük eğitim ve beceri seviyesi, niteliksiz işlerde çalışma, emeklilik hakkı elde etme zorluğudur. Sosyal nedenler arasında annelik, çocuk ve yaşlı bakımı ve ev işlerinin yüklenmesi gibi kadına atfedilen roller, cinsiyet ayrımcılığı ve toplum baskısı yer almaktadır. Demografik etmenler ise; evlenme, çocuk sahibi olma köyden kente göç olarak gruplandırılabilir (Karadeniz-Yılmaz, 2007: 41).

Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranı ve genel istihdam içindeki payı OECD ve AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok düşüktür. 1980–2008 döneminde kadınların işgücüne katılma oranı %32’den %25’e düşmüştür. Türkiye’de kadın işgücüne katılım oranı 2011’de %28.9 ile OECD ülkeleri arasında en son sırada bulunmaktadır (Anonim, 2012b).

Tarım sektöründe kadın istihdamına yönelik olarak Türkiye ve Türkiye dışında yapılmış olan çalışmalar hakkında aşağıda bilgi verilmiştir.

Morvaridiki (1992) çalışmasında, teknolojik gelişmeyle birlikte tarımsal üretime kadının katkısını araştırmıştır. Çalışmada Türk hükümetinin politikasının tarımsal üretimi artırmak olduğunu ancak kadının tarımdaki yerinin dikkate alınmadığını belirtmiştir. Hükümet politikasının bir parçası olan teknolojik gelişme iş bölümünde kadının yerini dikkate almamaktadır. Çalışmada, kadının tarımsal üretime katkısının çok fazla olmasına rağmen, kırsal alanda kadınları çoğunun ücretsiz aile işgücü olduğu belirtilerek, kadın işgücünün

daha verimli olabilmesi için hükümet politikalarıyla desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Sharma vd. (1999), tarım ve hayvancılık işletmelerine ve çiftlik gelirlerine kadın işgücü katkısını araştırmışlardır. İşgücü esnekliklerini hesaplamak için, Cobb-Douglas üretim fonksiyonu kullanılmış ve geliri tahmin etmek için Euler’s teoremine başvurulmuştur. Toprağı işleme, bitki ve hayvan yetiştiriciliğinde kadın işgücünün katkısı daha fazla olmaktadır. Hasat alma döneminde kadın işgücü oranı %75, hayvancılık sektöründe de bu oran %70 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sonuçlara göre, toplam gelire kadın işgücünün katkısı erkek işgücünün katkısına göre daha fazladır.

Singh vd. (1999), kadınların çalışma hayatına katılımını ve Bihar’ın tarımsal açıdan gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerde kadın istihdam açığını araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, tarımsal açıdan gelişmiş bölgede kadın işgücünün toplam işgücüne oranı %23 iken, tarımsal açıdan daha az gelişmiş bölgede bu oran %32 olarak gerçekleşmiştir.

Sindhu and Jayan (2004) çalışmalarında, Kerala bölgesinde kadınların kahve yetiştiriciliğine katılımını araştırmışlardır. Tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmış ve 75 kadın işçinin dahil olduğu veri seti oluşturulmuştur. Kahve yetiştiriciliğinde çalışan kadınların katılımı, İşe Katılım İndeksi kullanılarak analiz edilmiştir. İşe Katılım İndeksi sonuçlarına göre, temiz toplama (57), hasat (52), ayıklama (50) gibi üç yetiştirme faaliyetlerinde kadınların katılımı gerekli işgücünün yarısından fazlasını karşılamaktadır. İş tamamlamak için gerekli olan hasat sonrası işlemler (48) ve araziyi temizleme (42) faaliyetlerinde de kadın işgücünün katılımı %50’lere yaklaşmaktadır.

Karadeniz (2006), çiftçilere yönelik sosyal güvenlik programları ile çiftçilerin belirtilen programlardan ne ölçüde faydalandıklarını ortaya koymayı ve sosyal güvenlik reformunun çiftçiler üzerine olumlu ve olumsuz etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Bağ-Kur verilerinden faydalanılmış ve çiftçilerin sosyal güvenlik programları karşısındaki durumu incelenmiştir. Sosyal güvenlik reformu ile çiftçilerin ne kadarının zorunlu sosyal sigorta kapsamı dışında kalabileceği tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Karabıyık (2012), Türkiye’de kadın işgücünün çalışma hayatındaki profilini incelemiştir. Çalışmada, TÜİK verileri kullanılmış ve istatistiki veriler çerçevesinde kadın istihdamı bütün yönleriyle ele alınarak ekonominin genel yapısı ekseninde değerlendirmeler yapılmıştır. Toplumsal kalkınma açısından kadın istihdamının önemli olduğu; fakat mevcut toplumsal yapı ve uygulanan ekonomik politikalar nedeniyle kadın istihdamının istenilen düzeyde artırılamayacağı sonucuna varılmıştır.

2. Tarım Sektöründe Kadın İstihdamı

1990’lı yılların başında toplam istihdam içinde %42 ile en yüksek orana sahip olan tarım sektörü, bugün itibarıyla

%26'ya kadar gerilemiş olmakla birlikte özellikle AB üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında halen önemini korumaktadır (Sapançalı, 2008: 12). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hanehalkı İşgücü İstatistiklerine göre, 2011 yılında kadınların tarım sektöründeki payı %42.2 olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2012a).

1990'ların sonunda hız kazanan neo-liberal politikaların uygulanmasıyla birlikte tarımsal faaliyetle hayatını kazananların önemli bir kısmı, artık bu faaliyetle geçimlerini sağlayamaz hale gelmiş ve zorunlu olarak tarım dışı sektörlerle geçiş yapmaya başlamışlardır. 1989 yılında toplam istihdam içinde tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı %47.4 iken bu oran 1999'a gelindiğinde %40.2'e düşmüştür. Asıl gerileme tarımdaki yapısal dönüşümün yaşandığı 2000'li yıllarda gerçekleşmiş ve 2008'e gelindiğinde işgücü içinde tarımsal nüfus %23.7'e kadar gerilemiştir. Tarımsal nüfustaki bu hızlı düşüş, ağırlıklı olarak tarım sektöründe istihdam edilen ve bu sektörün dışına çıktığında yeniden işgücüne katılmakta zorlanan kadınların büyük bir kısmını işgücünün dışına itmiştir (Anonim, 2010b: 16).

Kadınlar tarımda ve kırsal alanda yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir role sahiptir. Ancak, kadınların katkıları bazı sosyal nedenler ve cinsiyet ayrımcılığından dolayı gizli kalmaktadır. Çoğu hükümet programı tarım sektöründeki kadınları bir araya getirme konusunda başarısız olmaktadır. Bu olumsuzluklar; gıda üretimi, hanehalkı gelirinin artırılması, beslenme, okuryazarlık, yoksulluğun azaltılması ile ilgili programların potansiyel faydalarını engellemektedir. Kırsal bölgedeki kadınların eğitim olanaklarına erişmesi onların performansını arttıracaktır ve toplumdaki statülerinin değişmesini sağlayacaktır. Ayrıca tarımsal yayım, tarım sistemlerinin gelişimi, toprak reformu ve kırsal refah gibi alanlarda kadınlar daha etkin olarak yer alacaktır (Prakash, 2003: 7).

Türkiye'de tarım sektöründe kadınlar, uzun süredir önemli bir role sahiptir. Geleneksel kırsal faaliyetler için kadınlara genellikle ücret ödenmemekte ve bu faaliyetler iş olarak değil yaşam tarzı olarak kabul edilmektedir (Anonim, 2012b). On yıl önce kadın işgücü için tarım sektörü temel sektör iken, günümüzde ise kadın işgücü oranı hizmet sektöründe daha fazladır. (Anonim, 2010b: 5).

Sosyal güvenlik hakkı, belirli bir yaşam düzeyini sürdürebilmek ve riskler karşısında güvence sağlanabilmesi için, kişilerin katkılarına dayalı, primli rejim olarak nitelenen sigorta sistemleri yanında, sosyal yardım ve sosyal hizmetler biçiminde meydana gelen, kısaca primsiz rejim olarak adlandırılan teknikleri kapsamaktadır (Turan, 2003:13). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine göre "Toplumun bir bireyi olarak herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Sosyal güvenlik temel bir haktır. Bu temel hakkın çeşitli nedenler ve ayrıcalıklar ileri sürülerek engellenmesi mümkün değildir".

Kırsal alanda yaşayanların tarım dışı istihdam olanakları sınırlı düzeyde olup, çalışanların büyük

bir bölümü tarım dışı sektörlerde çalışma imkânı bulamamaktadır. Kırsal kadının tarım dışında iş olanağı çok azdır. Kırsal alanda tarımda istihdam edilen kadınların çoğunun ücretsiz aile işçisi, erkeklerin de kendi hesabına çalışıyor olması, bu sektörde çalışanların büyük bir çoğunluğunun sosyal güvenlikten yoksun olmasına yol açmaktadır (Olhan, 2011:3).

3. Veri Seti ve Yöntem

Hanehalkı İşgücü Anketi, tesadüfi, 2 aşamalı, tabakalı, 8 alt örnekli küme örneklemesine göre seçilen hanehalklarına uygulanmaktadır. Nihai örnekleme birimi olan hanehalkları 18 aylık bir süre zarfında toplam dört kez ziyaret edilmektedir. Anketin (2010 itibarıyla) aylık örnek hacmi yaklaşık 14.000 hanehalkıdır (Anonim, 2013a). Bu çalışmada bölgelere göre analiz yapılmıştır. Bu bölgeler TR 10 (İstanbul), TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli), TR22 (Balıkesir, Çanakkale), TR31 (İzmir), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla), TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak), TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik), TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova), TR51 (Ankara), TR52 (Konya, Karaman), TR61 (Antalya, Isparta, Burdur), TR62 (Adana, Mersin), TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye), TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın), TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop), TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya), TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane), TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt), TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan), TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli), TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari), TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır), TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgeleridir.

Örnekleme sonucu elde edilen veri setinden kitlesel temsil edecek değerlere ulaşabilmek için ağırlıklandırma işlemi gerçekleştirilir. Kullanılacak nihai ağırlıklar birçok etmenin birleşiminden oluşmaktadır. Bunlar arasında tasarım ağırlıkları, cevapsızlık düzeltmeleri, dışsal dağılım kontrolleri ve nihai katlama faktörü sayılabilir. Doğru tahminlere ulaşmak ağırlıklandırma işleminin, aşama aşama ve dikkatli bir şekilde gerçekleştirilmesine bağlıdır. Hanehalkı İşgücü Araştırmasında bu sayılan ağırlıklandırmaların tümü kullanılmıştır (Anonim, 2013a).

Hanehalkı işgücü araştırması sonuçları en güncel nüfus projeksiyonlarına göre ağırlıklandırılmakta ve yayımlanmaktadır. 2009 yılına kadar sözü edilen nüfus projeksiyonları, genel nüfus sayımı sonuçlarına dayalı olarak hesaplanmıştır. 2007 yılında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) kurulmuştur. Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarının ağırlıklandırılmasında Ocak 2009 dönemi sonuçlarından başlamak üzere yenilenen nüfus projeksiyonları kullanılmaya başlanmış, karşılaştırılabilirliği sağlamak amacıyla 2004 yıllık sonuçları ve 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarına ait dönemsel ve yıllık sonuçlar da yeni nüfus projeksiyonlarına göre

revize edilmiştir. Ayrıca, 2012 yılı için kurumsal olmayan nüfus projeksiyonları 2011 yılı ADNKS sonuçları ve idari bölünüş yapısına göre güncellenmiştir (Anonim, 2013a).

Ücretli ve maaşlı çalışan ve çeşitli nedenlerle referans döneminde işlerinin başında bulunmayan fertler; ancak 3 ay içinde işlerinin başına geri döneceklerse veya işten uzak kaldıkları süre zarfında maaş veya ücretlerinin en az %50 ve daha fazlasını almaya devam ediyorlarsa istihdamda kabul edilmektedir. Bununla birlikte, referans haftası içinde “1 saat” bile çalışmamış olan ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeliler istihdamda kabul edilmemektedir. Üretici kooperatifi üyeleri, bir iş ya da meslekte bilgi veya beceri kazanmak amacıyla belirli bir menfaat (aynı ya da nakdi gelir, sosyal güvence, yol parası, cep harçlığı vb.) karşılığında çalışan çıraklar ve stajyer öğrenciler de istihdam halinde olanlar kapsamına dahil edilmektedir (Anonim, 2012a).

Bu çalışmada, Hanehalkı İşgücü Anketi’nden elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler, araştırmanın amacına uygun olarak düzenlenmiş verilerdir. Çalışmanın ilk bölümünde kadın istihdamıyla ilgili yapılmış çalışmalara değinilmiş, ardından tarım sektöründe kadın istihdamı ve tarım sektöründe çalışanların sosyal güvenliği ele alınmıştır. Daha sonra Türkiye İstatistik Kurumu Hane halkı verilerinden yararlanılarak 2004–2011 yılları arası bölgelere göre kadın istihdamının yapısı sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı ve kayıtlı olmama durumu incelenmiştir. Sonuç kısmında ise, Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlılığın artırılması yönünde bazı önerilere yer verilmiştir.

4. Bulgular

Düzyer 2 yani bölgeler bazında tarımda kadın istihdamının sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı ve kayıtlı olmama durumu incelenmiştir. 2004-2011 yılları arasında bölgelere göre, kadın istihdamının sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı ve kayıtlı olmama durumu aşağıda verilmiştir.

İstanbul’da 2011 yılında kayıtlı olmama durumunun 2004 yılına göre %100 oranında artış gösterdiği, kayıtlı olma durumunun ise 2009’dan sonra azalma gösterdiği görülmektedir (Çizelge 1) (Şekil 1).

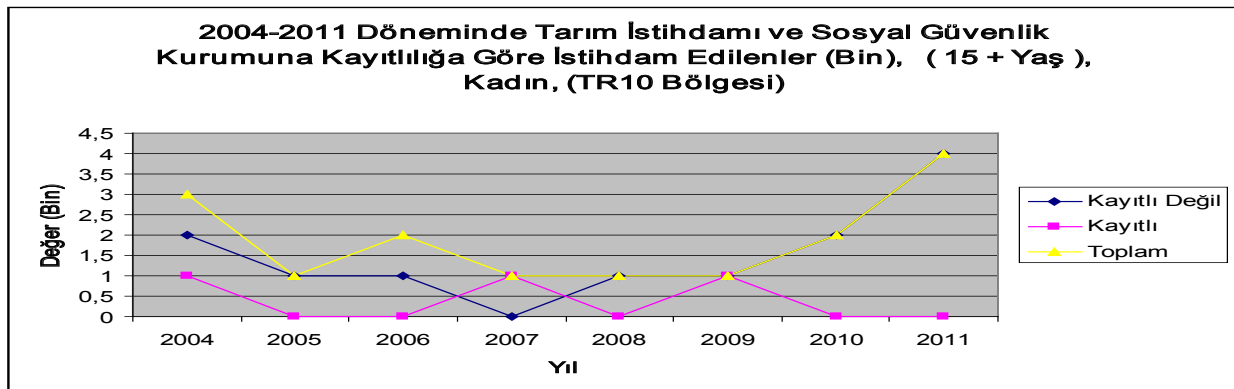
TR21 bölgesinde kayıtlı olmama durumu 2004 yılında 74 bin iken 2011 yılında 43 bine düşmüş yani %41.89 oranında düşüş eğilimi göstermiştir. Kayıtlı olma durumu ise, 2004’den 2009 yılına kadar düşüş eğilimi göstermiş 2009’da artmış 2010 yılında bir önceki yıla göre %100 oranında azalarak 2011 yılında tekrar 2004’deki eski haline dönüş yapmıştır. Kısaca, 2004 ve 2011 yıllarında aynı düzeyde değerler gerçekleşmiştir (Çizelge 2) (Şekil 2). Sektörel bir sınıflandırma yapılmak istendiğinde TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde sanayi sektörü öne çıkmaktadır. İktisadi faaliyet kollarına göre kadınların gelişmiş bölgelerde hizmet sektöründe, az gelişmiş bölgelerde ise tarım sektöründe istihdam edilmektedir (Peker-Kubar, 2012).

TR22 bölgesinde 2004 yılından 2008 yılına kadar sürekli artış gösterdiği 2008 yılında ise azalma gösterdiği görülmektedir. 2004 yılına göre 2011 yılında %16.04 oranında bir azalma söz konusu olmuştur. 2004 yılında bin olan kayıtlı olma durumu 2011 yılında

Çizelge 1. TR10 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR10 (İstanbul)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	2	1	1	0	1	1	2	4
Kayıtlı	1	0	0	1	0	1	0	0
Toplam	3	1	2	1	1	1	2	4

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

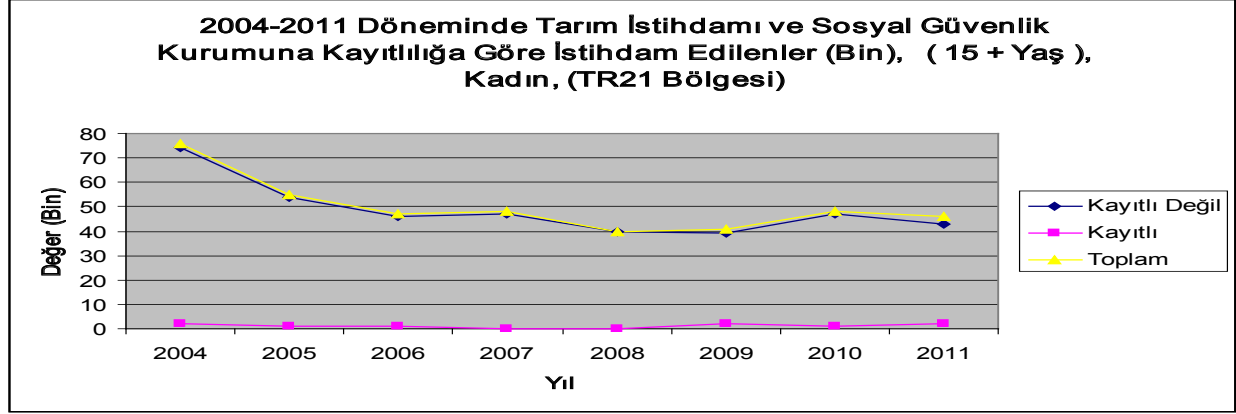

Şekil 1. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR10 Bölgesi)

Çizelge 2. TR21 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

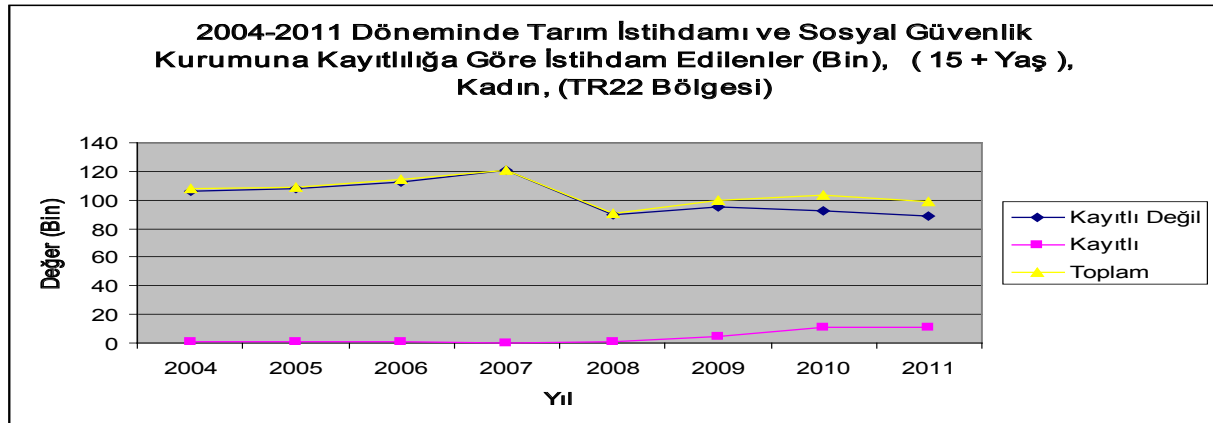
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	74	54	46	47	40	39	47	43
Kayıtlı	2	1	1	0	0	2	1	2
Toplam	76	55	47	48	40	41	48	46

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 2. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR21 Bölgesi)**Çizelge 3:** TR22 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	106	108	113	121	90	95	92	89
Kayıtlı	1	1	1	0	1	5	11	11
Toplam	108	109	114	121	91	100	103	99

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 3. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR22 Bölgesi)

11 bine yükselmiştir. Yani, %1000 oranında bir artış kaydedilmiştir (Çizelge 3) (Şekil 3).

TR31 bölgesinde 2004 yılında 46 bin olan kayıtlı olmama durumu 2011 yılında 77 bine yani %67.39'a

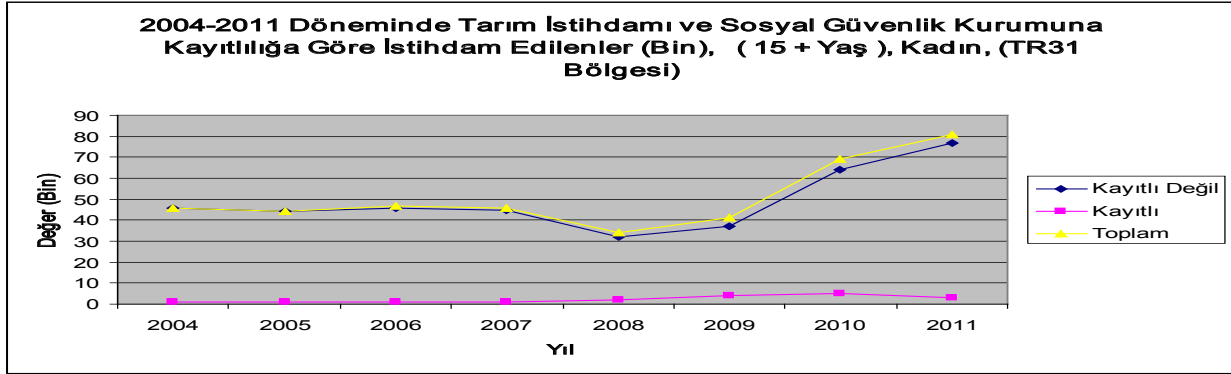
yükselirken, kayıtlı olma durumu 2010 yılında en yüksek değeri olan 5 bine ulaşmıştır. Kayıtlı olmama durumu, 2004 yılına göre 2011 yılında %200 oranında artış göstermiştir (Çizelge 4) (Şekil 4).

Çizelge 4. TR31 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

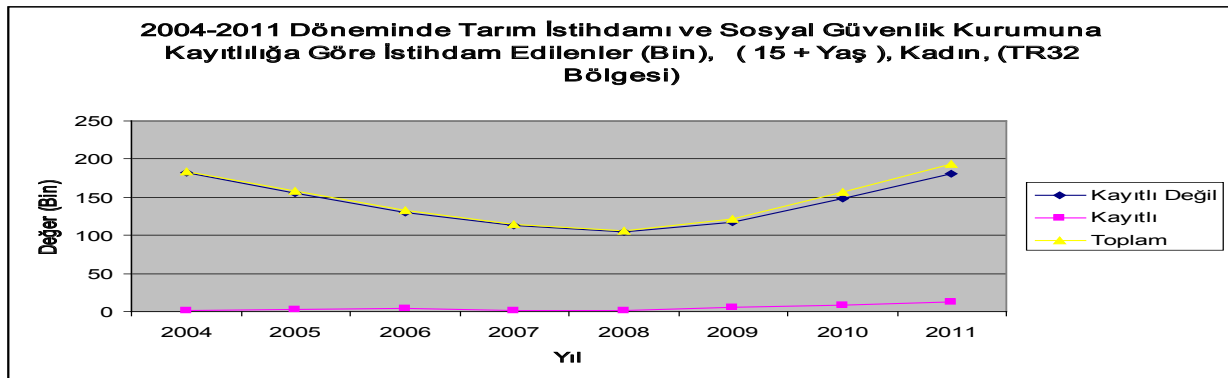
TR31 (İzmir)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	46	44	46	45	32	37	64	77
Kayıtlı	1	1	1	1	2	4	5	3
Toplam	46	44	47	46	34	41	69	81

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 4. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR31 Bölgesi)**Çizelge 5.** TR32 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	182	156	130	113	105	117	148	181
Kayıtlı	2	3	4	2	1	5	9	13
Toplam	184	158	133	115	106	122	157	193

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 5. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR32 Bölgesi)

TR32 bölgesinde kayıtlı olmama durumunun 2004 yılından 2010 yılına kadar sürekli azalma gösterdiği ve 2011 yılında 181 bin olduğu görülmektedir. 2004 yılında 2 bin olan kayıtlı olma durumu 2011 yılında 13 bine yükselmiştir. Kayıtlı olmama durumu 2004 yılına göre 2011 yılında %0.55 oranında azalma gösterirken, kayıtlı olma durumu ise aynı yıllara göre %550 oranında artış göstermiştir (Çizelge 5) (Şekil 5).

TR33 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunun 2004 yılından 2010 yılına kadar sürekli azalma gösterdiği, 2011 yılında ise 216 bine ulaştığı görülmektedir. 2004 yılında 6 bin olan kayıtlı olma durumunun 2008 yılına kadar sürekli azaldığı ve 2008 yılında bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2011 yılında ise kayıtlı olma durumu 12 bine yükselmiştir. 2004 yılına göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %6.40 oranında artış gösterirken, kayıtlı

olma durumu %100 oranında artış göstermiştir (Çizelge 6) (Şekil 6).

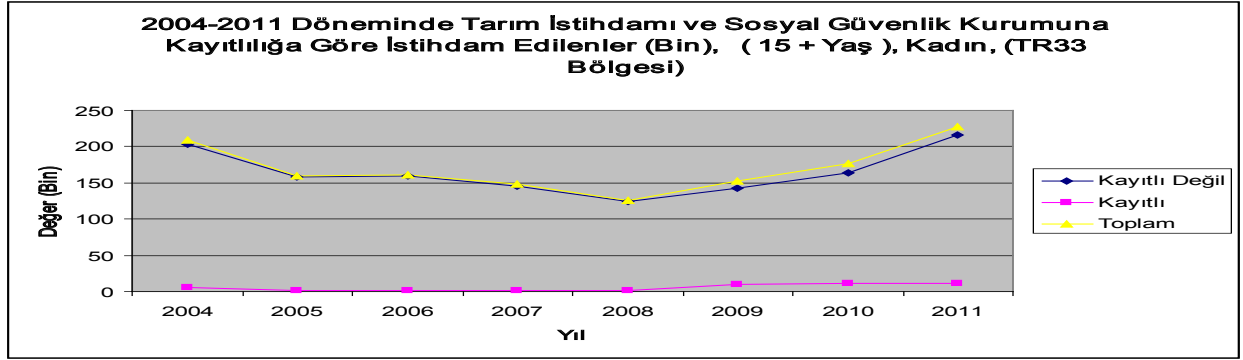
TR41 bölgesinde 2004 yılında 104 bin olan kayıtlı olmama durumu 2010 yılına kadar sürekli azalma göstermiş ve 2010 yılında 53 bin, 2011 yılında 63 bin olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında bin olan kayıtlı olma durumu ise 2011 yılında 5 bine yükselmiştir. 2004 yılına göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu

%39.42 oranında azalış gösterirken, kayıtlı olma durumu %400 oranında artış göstermiştir (Çizelge 7) (Şekil 7). Sektörel bir sınıflandırma yapılmak istendiğinde TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik) bölgesinde sanayi sektörü öne çıkmaktadır. İktisadi faaliyet kollarına göre kadınların gelişmiş bölgelerde hizmet sektöründe, az gelişmiş bölgelerde ise tarım sektöründe istihdam edilmektedir (Peker-Kubar, 2012).

Çizelge 6. TR33 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	203	158	160	146	125	143	164	216
Kayıtlı	6	2	2	2	1	10	12	12
Toplam	209	160	161	148	126	153	176	228

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

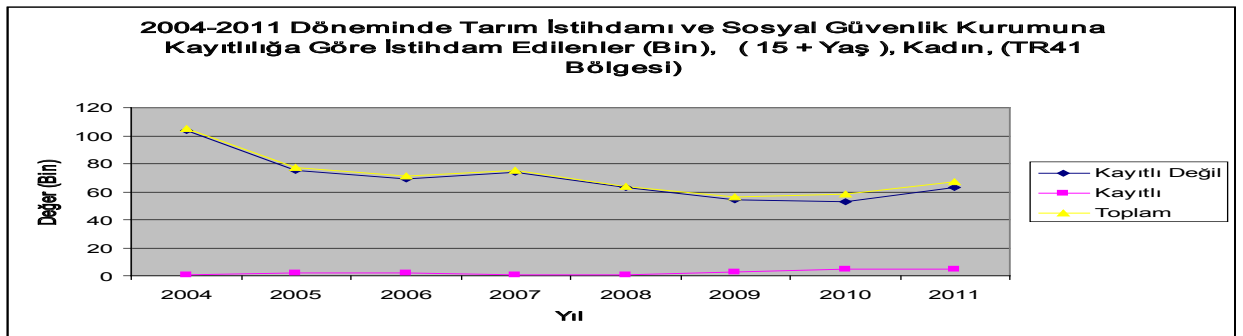

Şekil 6. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR33 Bölgesi)

Çizelge 7. TR41 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	104	75	69	74	63	54	53	63
Kayıtlı	1	2	2	1	1	3	5	5
Toplam	105	77	71	75	64	56	58	67

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 7. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR41 Bölgesi)

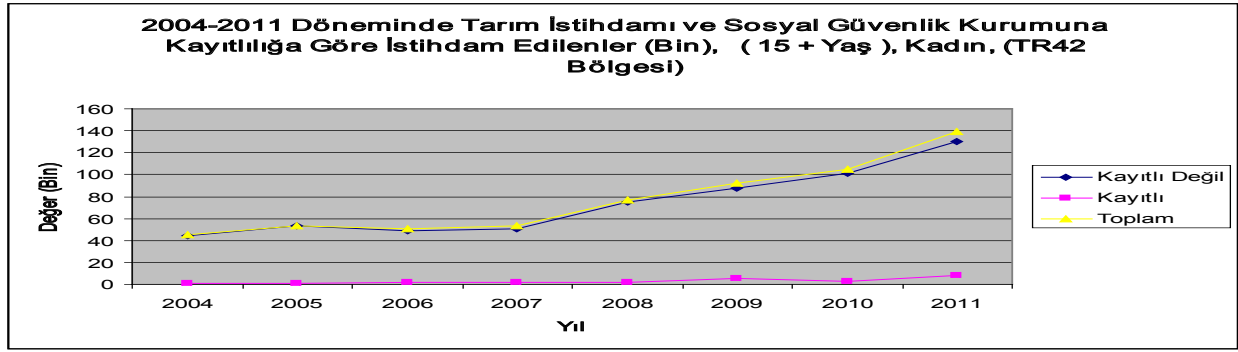
TR42 bölgesinde, 2004 yılında 44 bin olan kayıtlı olmama durumunun büyük bir artış göstererek 2011 yılında 130 bine yükseldiği görülmektedir. Kayıtlı olma durumu ise, 2004 yılında bin iken 2011 yılında 8 bine yükselmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %195.46 oranında artış gösterirken, kayıtlı olma durumu %700 oranında artış göstermiştir (Çizelge 8) (Şekil 8).

TR51 bölgesinde, 2004 yılında 15 bin olan kayıtlı olmama durumunun 2009 yılına kadar sürekli azalış gösterdiği, 2010 yılından itibaren artarak 2011 yılında 26 bine yükseldiği görülmektedir. Kayıtlı olma durumu ise 2004 yılında bin iken 2011 yılında 3 bine yükselmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %73.33 oranında artış gösterirken, kayıtlı olma durumu %200 oranında artış göstermiştir (Çizelge 9) (Şekil 9).

Çizelge 8. TR42 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	44	53	49	51	75	88	101	130
Kayıtlı	1	1	2	2	2	5	3	8
Toplam	45	53	51	53	77	92	105	139

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

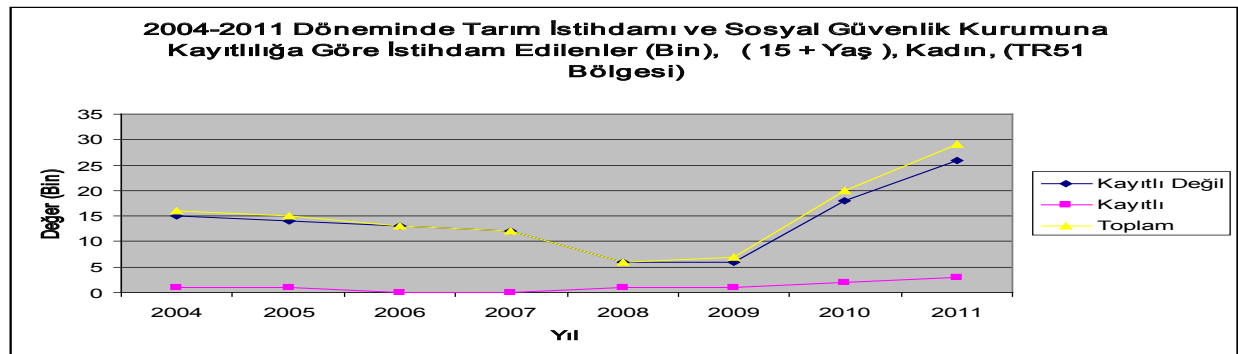

Şekil 8. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR42 Bölgesi)

Çizelge 9. TR51 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR51 (Ankara)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	15	14	13	12	6	6	18	26
Kayıtlı	1	1	0	0	1	1	2	3
Toplam	16	15	13	12	6	7	20	29

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 9. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR51 Bölgesi)

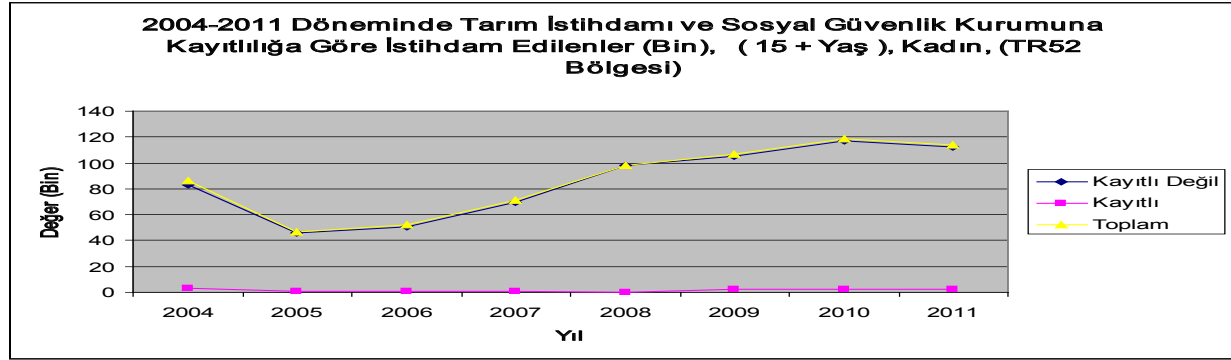
TR52 bölgesinde, 2004 yılında 83 bin olan kayıtlı olmama durumunun artış göstererek 2011 yılında 112 bine yükseldiği görülmektedir. 2004 yılında 3 bin olan kayıtlı olma durumu azalma gösterdiği ve 2 bine düştüğü görülmektedir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %34.94 oranında artış gösterirken, kayıtlı olma durumu %33.33 oranında azalış göstermiştir (Çizelge 10) (Şekil 10).

TR61 bölgesinde, kayıtlı olmama durumu 2004 yılında 119 bin iken, 2011 yılında 162 bin olarak gerçekleşmiştir. Kayıtlı olma durumu 2008 yılından itibaren sürekli artış göstermiş ve 2011 yılında 12 bin olarak gerçekleşmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %36.13 oranında artış gösterirken, kayıtlı olma durumu %300 oranında artış göstermiştir (Çizelge 11) (Şekil 11).

Çizelge 10. TR52 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR52 (Konya, Karaman)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	83	46	51	70	98	105	117	112
Kayıtlı	3	1	1	1	0	2	2	2
Toplam	86	47	52	71	98	107	119	114

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

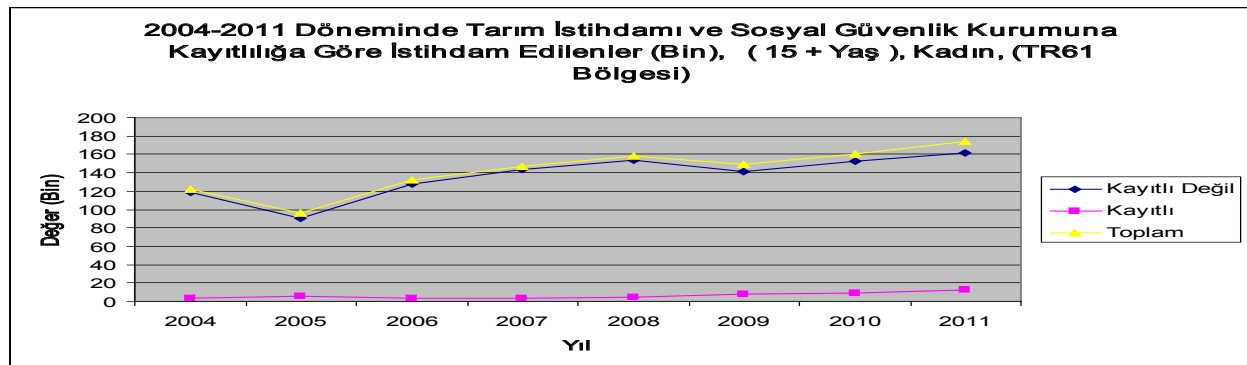

Şekil 10. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TR52 Bölgesi)

Çizelge 11. TR61 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	119	90	128	144	154	141	152	162
Kayıtlı	3	6	3	3	4	8	9	12
Toplam	122	96	132	147	158	149	161	174

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 11. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TR61 Bölgesi)

TR62 bölgesinde, kayıtlı olmama durumu 2006 yılında 71 bin olarak gerçekleşmiş ve sonrasında sürekli artış göstererek 2011 yılında 157 bine ulaşmıştır. Kayıtlı olma durumu ise 2006 yılında bin iken 2009 yılında en yüksek değeri olan 12 bine yükselmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %180.35 oranında artış göstermiştir (Çizelge 12) (Şekil 12).

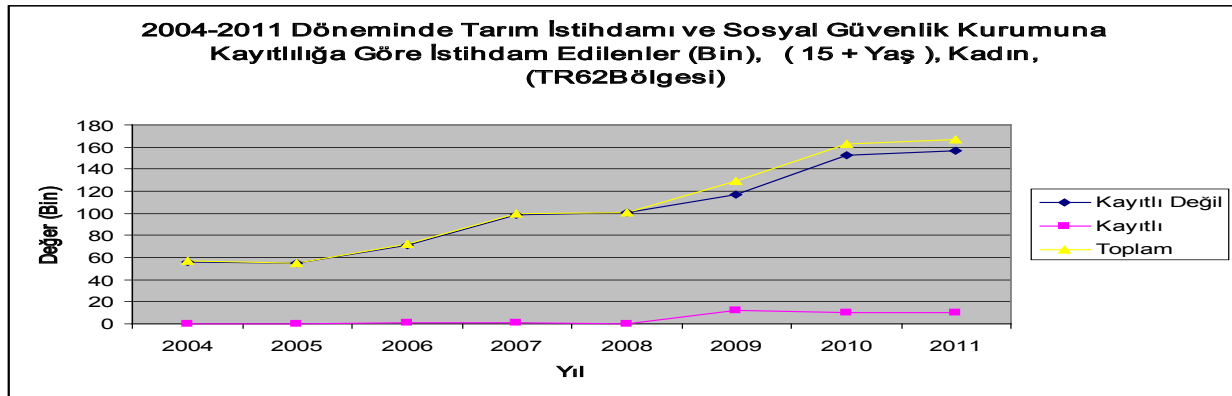
TR63 bölgesinde kayıtlı olmama durumunun 2004

yılında 67 bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2011 yılında en yüksek değeri olan 160 bine yükseldiği görülmektedir. Kayıtlı olma durumu yıllar itibariyle dalgalanmalar göstermiş ve 2011 yılında 2 bin olarak gerçekleşmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %138.81 oranında artış gösterirken, kayıtlı olma durumu %100 oranında artış göstermiştir (Çizelge 13) (Şekil 13).

Çizelge 12. TR62 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR62 (Adana, Mersin)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	56	55	71	99	101	117	153	157
Kayıtlı	0	0	1	1	0	12	10	10
Toplam	57	55	72	100	101	129	163	167

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

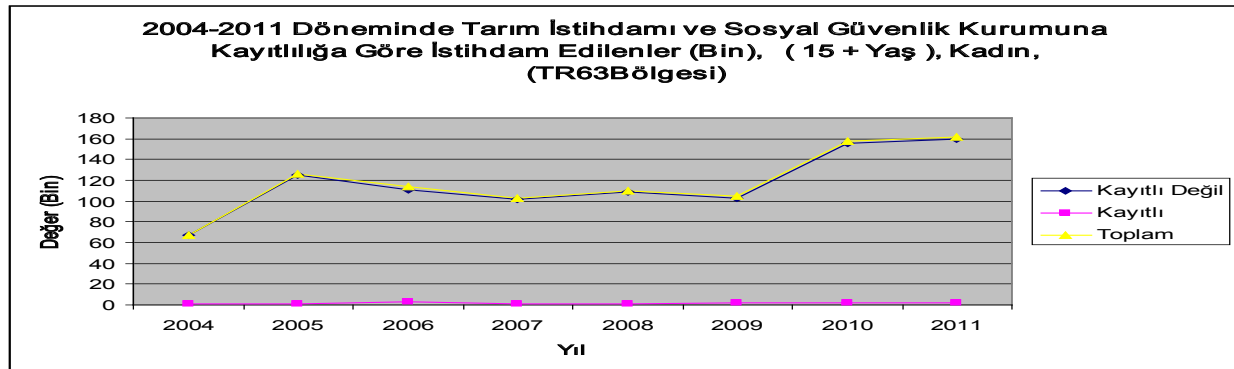

Şekil 12. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TR62 Bölgesi)

Çizelge 13. TR63 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	67	125	111	102	109	103	156	160
Kayıtlı	1	1	3	1	1	2	2	2
Toplam	67	126	114	103	110	105	158	162

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 13. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TR63 Bölgesi)

TR71 bölgesinde 2004 yılında 87 bin olarak gerçekleşen kayıtlı olmama durumunun 2008 yılında önemli ölçüde azalma göstererek 37 bine düştüğü ve 2011 yılında 70 bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %19.54 oranında azalış gösterirken, kayıtlı olma durumu %300 oranında artış göstermiştir (Çizelge 14) (Şekil 14). Türkiye genelindeki tarım alanında kadın istihdam oranı 2009 yılında %41.7'ye düşmüştür. Aynı yıllar arasında TR71 Bölgesi'nde tarımda istihdam edilen kadınların oranı ise %81.4'ten %59.1'e düşmüştür (Anonim 2013d).

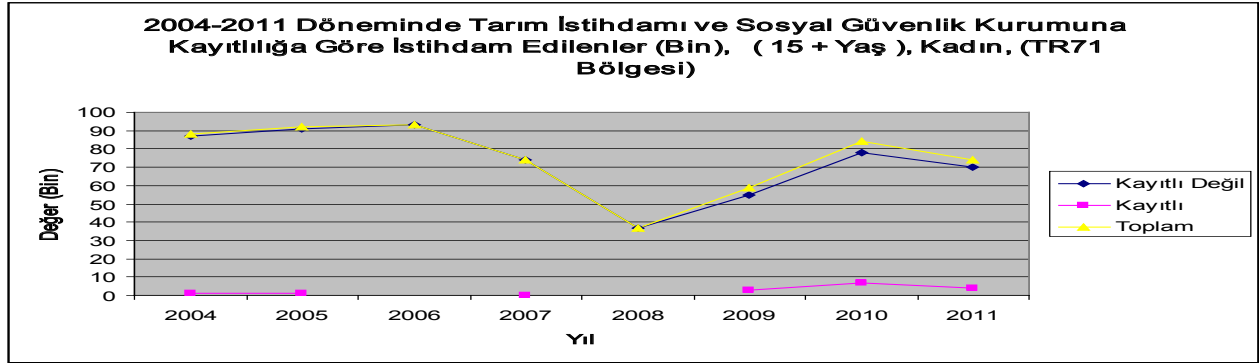
TR72 bölgesinde 2004 yılında 63 bin olan kayıtlı olmama durumunun 2011 yılında 138 bine yükseldiği görülmektedir. Kayıtlı olma durumu ise 2011 yılında 5 bine yükselmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %119.05 oranında artış göstermiştir (Çizelge 15) (Şekil 15).

TR81 bölgesinde 2004 yılında 72 bin olan kayıtlı olmama durumu yıllar itibariyle artma ve azalma göstermiş olup, 2011 yılında 107 bine yükselmiştir. Kayıtlı olma durumu ise 2011 yılında en yüksek değeri olan 3 bine ulaşmıştır. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı

Çizelge 14. TR71 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	87	91	93	74	37	55	78	70
Kayıtlı	1	1		0		3	7	4
Toplam	88	92	93	74	37	59	84	74

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

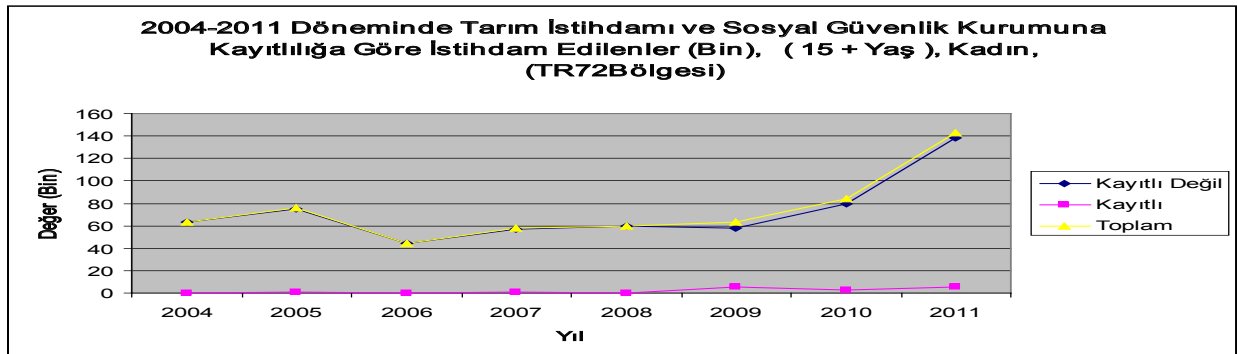

Şekil 14. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR71 Bölgesi)

Çizelge 15. TR72 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	63	75	44	57	60	58	80	138
Kayıtlı	0	1	0	1	0	5	3	5
Toplam	63	76	44	58	60	63	84	143

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 15. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR72Bölgesi)

olmama durumu %48.61 oranında artış göstermiştir (Çizelge 16) (Şekil 16).

TR82 bölgesinde kayıtlı olmama durumu 2004 yılında 21 bin iken, 2011 yılında 91 bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. Kayıtlı olma durumu ise en yüksek değerine 2006 yılında ulaştığı ve 4 bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %333.33 oranında artış göstermiştir (Çizelge 17) (Şekil 17). Düzey II verilerine göre tarım sektöründe kadınların işgücüne katılma oranı

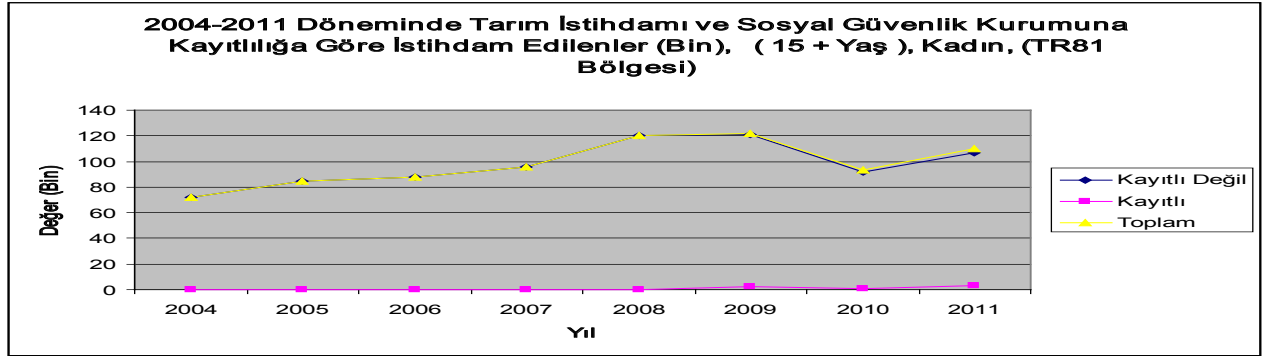
%57.69 ile TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) bölgesinde yüksek oranda seyretmektedir. Tarımda istihdam edilen kadın sayısı bölgelerin gelişmişlik durumuna göre değişmektedir (Peker-Kubar, 2012).

TR83 bölgesinde 2004 yılında 319 bin olan kayıtlı olmama durumu önemli ölçüde azalma göstererek 224 bin olarak gerçekleşmiştir. Kayıtlı olma durumu ise 2004 yılında 2 bin iken 2011 yılında 4 bine yükselmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %29.78 oranında azalma gösterirken, kayıtlı olma durumu %100

Çizelge 16. TR81 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	72	85	88	96	120	121	92	107
Kayıtlı	0	0	0	0	0	2	1	3
Toplam	72	85	88	96	120	122	93	110

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

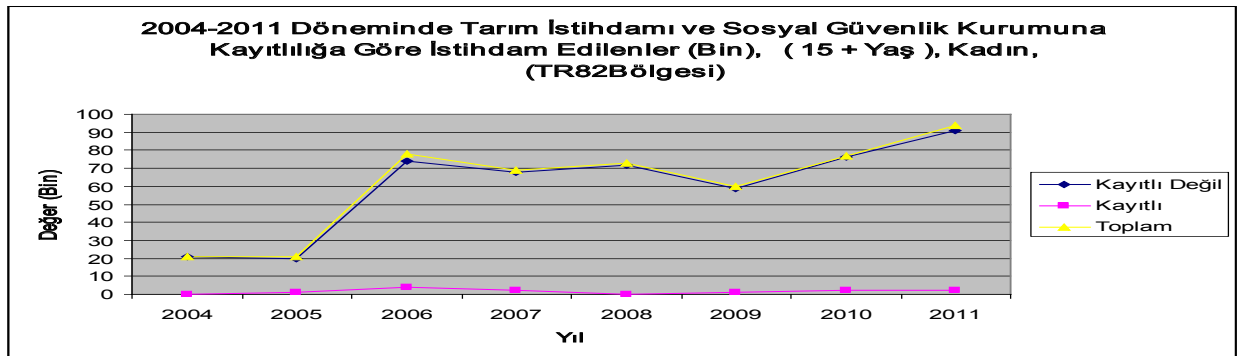

Şekil 16. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TR81 Bölgesi)

Çizelge 17. TR82 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	21	20	74	68	72	59	76	91
Kayıtlı	0	1	4	2	0	1	2	2
Toplam	21	21	78	69	73	60	77	94

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 17. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TR82 Bölgesi)

oranında artış göstermiştir (Çizelge 18) (Şekil 18). 2011 verilerine göre, Samsun merkezli Orta Karadeniz Bölgesinin toplam istihdamı içerisinde en büyük payı tarım sektörü almaktadır. Bölgede tarım sektörünün istihdam oranı yüzde 45,61'dir. Bölgede istihdam yaratma bakımından tarım sektörünü sırasıyla hizmet ve sanayi sektörleri takip etmektedir. Bölgede tarımın istihdamdaki payı daha yüksektir. Ancak bölgede bu sektörde çalışanların yüzde 86'sı kayıt dışı çalışmaktadır. Ayrıca tarım sektöründe istihdam edilen kadınların yüzde 98'i kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Tarım sektöründe kayıt

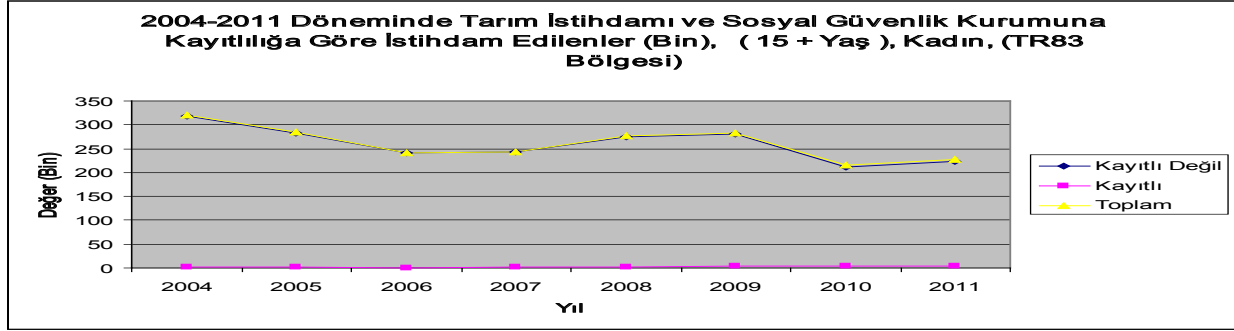
dışı istihdamın en yüksek olduğu istihdam biçimi ücretsiz aile işçiliğidir (Anonim 2013c).

TR90 bölgesinde kayıtlı olmama durumunun 2004 yılında 409 bin olarak gerçekleştiği, 2008 yılına kadar sürekli azaldığı ve 2011 yılında 320 bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. Kayıtlı olma durumunun en yüksek değeri olan 8 bine 2009 yılında ulaştığı ve 2011 yılında 5 bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %21.76 oranında azalış göstermiştir (Çizelge 19) (Şekil 19). Sektörel bir sınıflandırma yapılmak istendiğinde TR90

Çizelge 18. TR83 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	319	283	241	243	275	280	212	224
Kayıtlı	2	1	0	1	1	3	4	4
Toplam	321	285	242	243	277	282	216	228

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

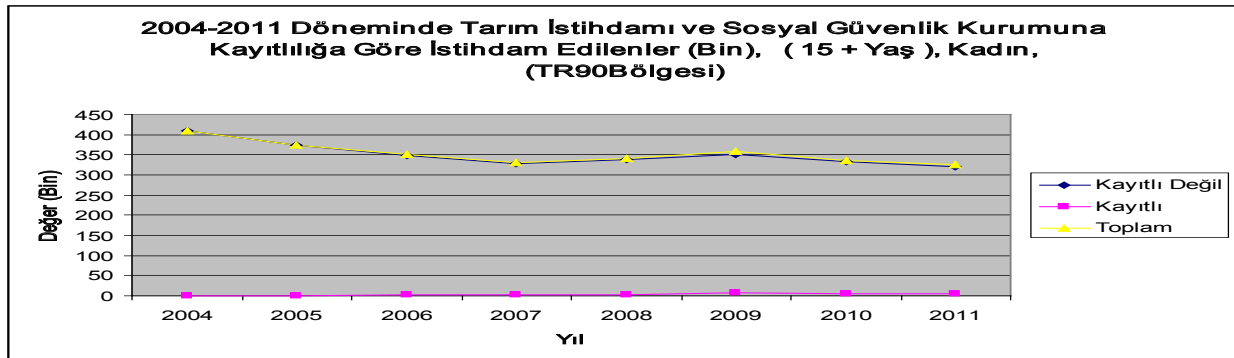

Şekil 18. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR83 Bölgesi)

Çizelge 19. TR90 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	409	374	348	329	338	350	332	320
Kayıtlı	0	1	3	2	2	8	4	5
Toplam	410	375	351	331	340	358	336	326

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 19. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TR90 Bölgesi)

(Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) bölgesinde tarım sektörü öne çıkmaktadır. İktisadi faaliyet kollarına göre kadınların gelişmiş bölgelerde hizmet sektöründe, az gelişmiş bölgelerde ise tarım sektöründe istihdam edilmektedir (Peker-Kubar, 2012).

TRA1 bölgesinde kayıtlı olmama durumunun 2004 yılında 135 bin olarak gerçekleştiği, 2008 yılına kadar sürekli azaldığı ve 2011 yılında 73 bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. Kayıtlı olma durumu ise 2004 yılında 2 bin iken, en yüksek değeri olan 6 bine 2009 yılında ulaşmıştır. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %45.93 oranında azalma göstermiştir (Çizelge 20) (Şekil 20). Düzey II verilerine göre tarım sektöründe kadınların işgücüne katılma oranı %50.88 ile TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) bölgelerinde yüksek oranda seyretmektedir. Tarımda istihdam edilen kadın sayısı bölgelerin gelişmişlik durumuna göre değişmektedir. Sektörel bir sınıflandırma yapılmak istendiğinde TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) bölgesinde tarım sektörü öne çıkmaktadır. İktisadi faaliyet kollarına göre kadınların gelişmiş bölgelerde hizmet sektöründe, az gelişmiş

bölgelerde ise tarım sektöründe istihdam edilmektedir (Peker-Kubar, 2012).

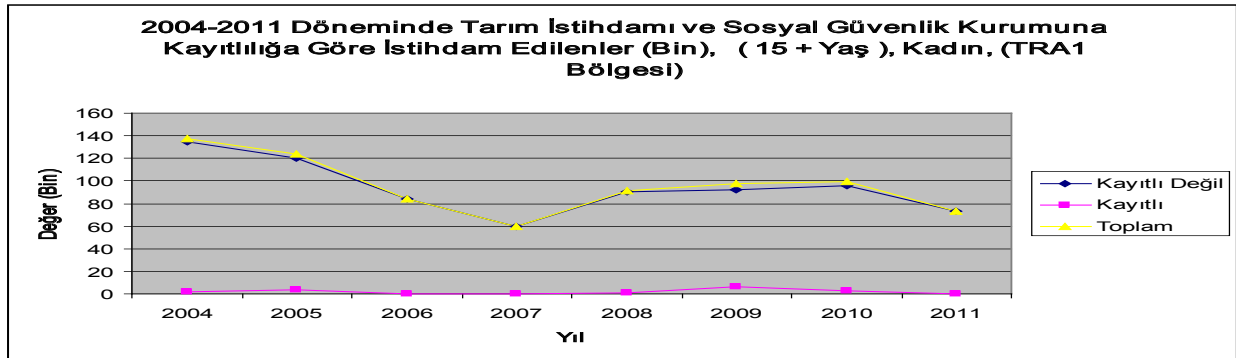
TRA2 bölgesinde, kayıtlı olmama durumu 2004 yılında 71 bin olarak gerçekleşmiş ve 2008 yılında en yüksek değeri olan 103 bine ulaşmıştır. Kayıtlı olma durumu ise 2004 yılında bin iken 2011 yılında 2 bin olarak gerçekleşmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %25.35 oranında artış gösterirken, kayıtlı olma durumu %100 oranında artış göstermiştir (Çizelge 21) (Şekil 21). Sektörel bir sınıflandırma yapılmak istendiğinde TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) bölgesinde tarım sektörü öne çıkmaktadır. İktisadi faaliyet kollarına göre kadınların gelişmiş bölgelerde hizmet sektöründe, az gelişmiş bölgelerde ise tarım sektöründe istihdam edilmektedir (Peker-Kubar, 2012).

TRB1 bölgesinde kayıtlı olmama durumunun 2004 yılında 58 bin olarak gerçekleştiği, 2008 yılına kadar sürekli artış gösterdiği ve 2011 yılında 91 bin olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %56.90 oranında artış gösterirken, kayıtlı olma durumu %200 oranında artış göstermiştir (Çizelge 22) (Şekil 22).

Çizelge 20. TRA1 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	135	120	84	60	90	92	96	73
Kayıtlı	2	4	0	0	1	6	3	0
Toplam	137	124	84	60	91	98	99	73

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

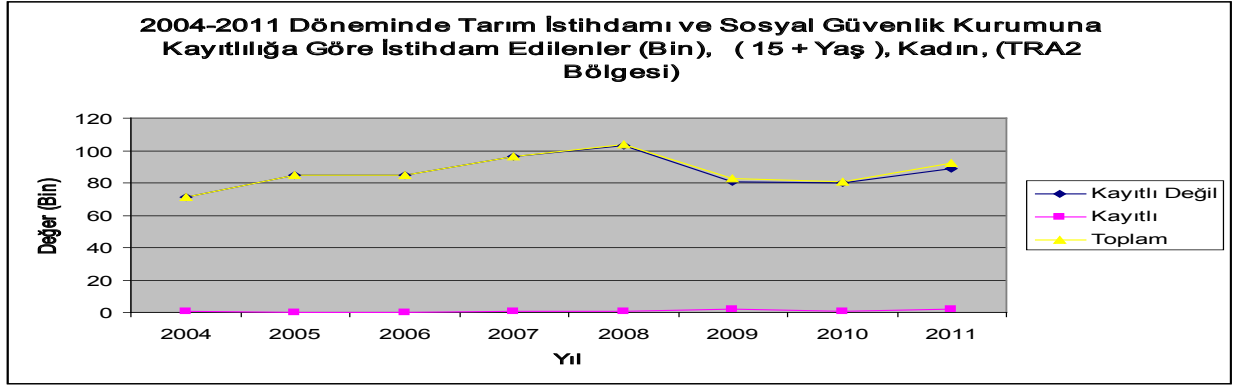
Şekil 20. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TRA1 Bölgesi)

Çizelge 21. TRA2 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	71	85	85	96	103	81	80	89
Kayıtlı	1	0	0	1	1	2	1	2
Toplam	71	85	85	96	104	83	81	92

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

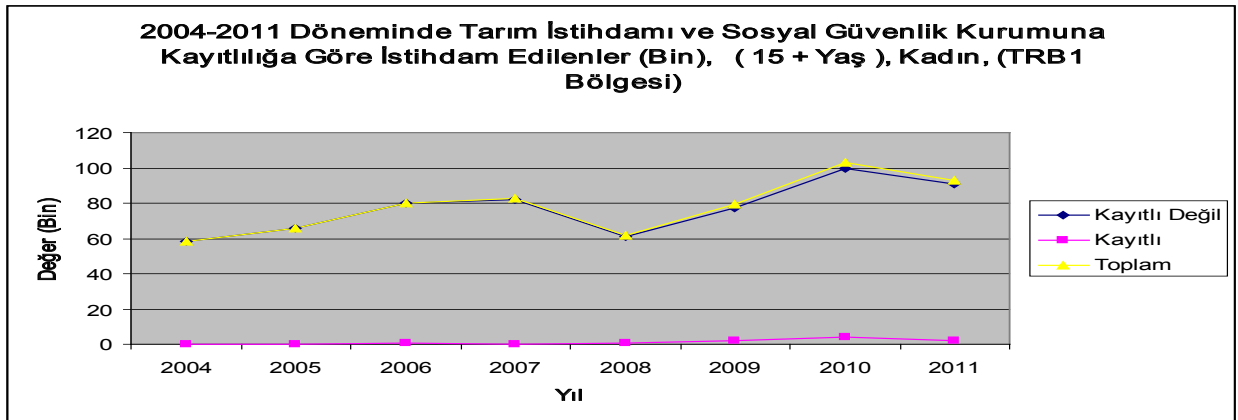

Şekil 21. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TRA2 Bölgesi)

Çizelge 22. TRB1 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	58	66	80	82	61	77	100	91
Kayıtlı	0	0	1	0	1	2	4	2
Toplam	58	66	80	83	62	79	103	93

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 22. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TRB1 Bölgesi)

TRB2 bölgesinde, kayıtlı olmama durumu 2004 yılında 45 bin iken 2011 yılında 100 bine ulaştığı görülmektedir. Kayıtlı olma durumu ise 2009 yılında bin olarak gerçekleşmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %122.22 oranında artış göstermiştir (Çizelge 23) (Şekil 23).

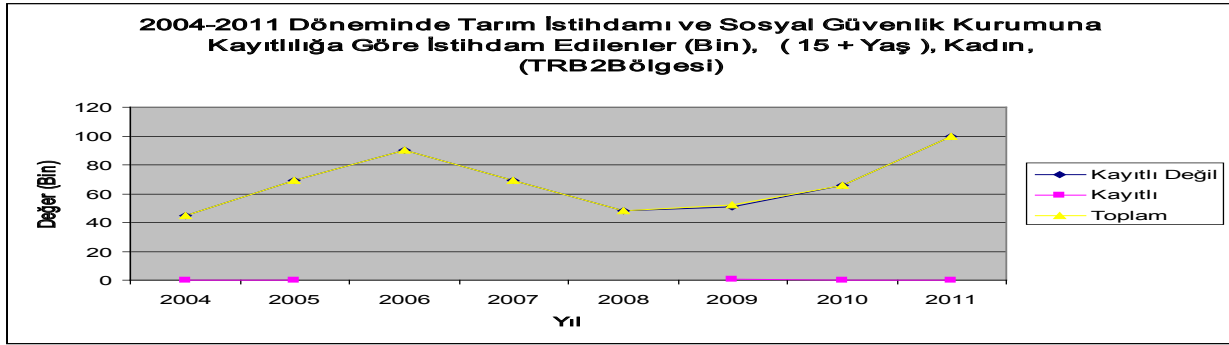
TRC1 bölgesinde 2004 yılında 16 bin olarak gerçekleşen kayıtlı olmama durumu en yüksek değerine 2008 yılında ulaşmış, 70 bine yükselmiş ve 2011 yılında 46 bin olarak gerçekleşmiştir. Kayıtlı olma durumu ise en yüksek değerine 2010 yılında ulaşmış ve 2 bin olarak gerçekleşmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %187.5 oranında artış gösterirken,

kayıtlı olma durumu %100 oranında artış göstermiştir (Çizelge 24) (Şekil 24). Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerinin işgücü piyasasına ilişkin veriler, TÜİK'in Hane Halkı İşgücü Anketi Bölgesel Sonuçları Düzey 2 içinde, TRC1 Bölgesi bazında yer almaktadır. TRC1 Bölgesi'ni oluşturan Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerinde kadınların işgücüne katılım oranı Türkiye ortalamasının çok altındadır ve kadınların yarıdan fazlası tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Kısacası TRC1 Bölgesi'nde kadınların, tarım dışı sektörlerde, resmi görevliler dışında istihdam edilme oranları oldukça düşüktür (Anonim, 2013b).

Çizelge 23. TRB2 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	45	69	90	69	48	51	66	100
Kayıtlı	0	0				1	0	0
Toplam	45	69	90	69	48	52	66	100

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

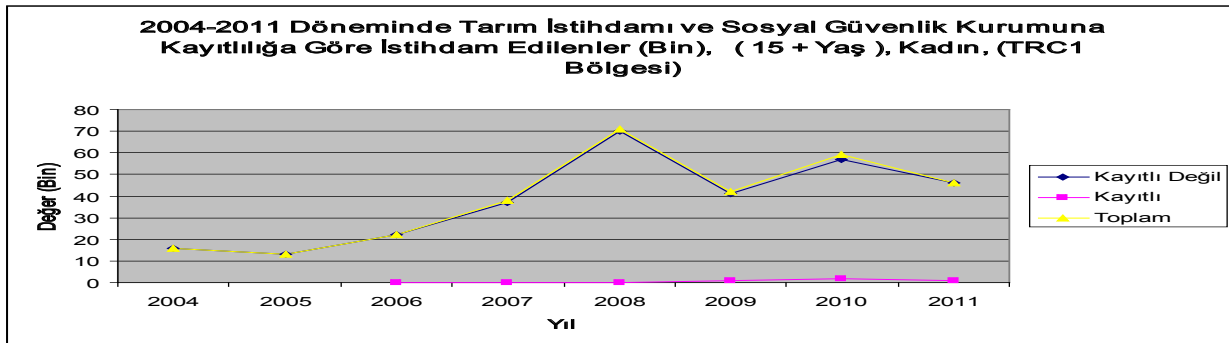

Şekil 23. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TRB2Bölgesi)

Çizelge 24. TRC1 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	16	13	22	37	70	41	57	46
Kayıtlı			0	0	0	1	2	1
Toplam	16	13	22	38	71	42	59	46

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 24. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15 + Yaş), Kadın, (TRC1 Bölgesi)

TRC2 bölgesinde kayıtlı olmama durumu 2004 yılında 70 bin iken yıllar itibariyle dalgalanmalar gösterdiği ve 2011 yılında 45 bine düştüğü görülmektedir. Kayıtlı olma durumu ise 2011 yılında bin olarak gerçekleşmiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %35.71 oranında azalma gösterirken, kayıtlı olma durumu %100 oranında artış göstermiştir (Çizelge 25) (Şekil 25). Kayıtlı/

kayıt dışı istihdam açısından bir başka önemli nokta ise, kayıt dışılığın niteliğine ilişkindir. İstihdam edilenlerin sosyal güvenlik kuruluşlarına kayıtlılık durumuna bakıldığında Türkiye'de kayıt dışılığın hem kent olarak hem de kır olarak en çok yaşandığı kesim ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kesimdir. Ayrıca tarımda yaşanan kayıt dışı istihdamın, tarım dışı faaliyetlerde yaşanan

kayıt dışı istihdamdan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, bir tarım iş kanununun çok acil gündeme alınmasını gerekli kılmaktadır. TRC2 Bölgesinde kayıt dışı istihdam Türkiye ortalamasından yüksektir (Anonim, 2012).

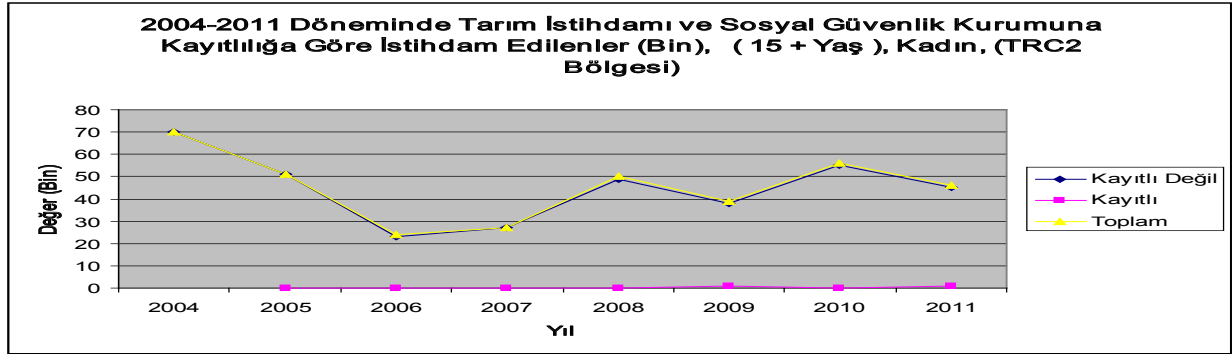
TRC3 bölgesinde kayıtlı olmama durumu 2004 yılında 59 bin iken 2007 yılında 4 bin, 2011 yılında

16 bin olarak gerçekleşmiştir. Kayıtlı olma durumu ise 2004 ve 2005 yılında 8 bin olarak gerçekleşmiş ve yıllar itibariyle sürekli azalma göstermiştir. 2004'e göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu %72.88 oranında azalış gösterirken, kayıtlı olma durumu %800 oranında azalma göstermiştir (Çizelge 26) (Şekil 26).

Çizelge 25. TRC2 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	70	51	23	27	49	38	55	45
Kayıtlı		0	0	0	0	1	0	1
Toplam	70	51	24	27	50	39	56	46

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

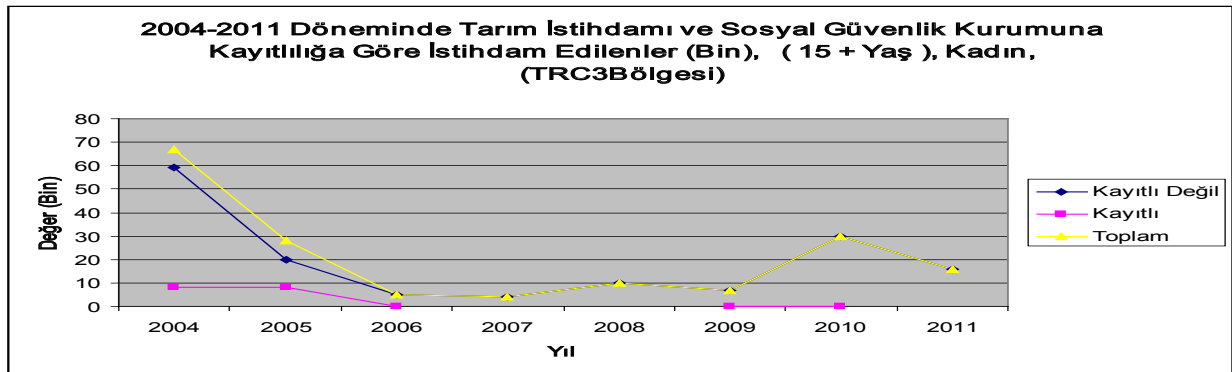

Şekil 25. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TRC2 Bölgesi)

Çizelge 26. TRC3 Bölgesi tarımda kadın istihdamı ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumu (bin), (15+ yaş), 2004-2011 yılları

TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kayıtlı Değil	59	20	5	4	10	7	30	16
Kayıtlı	8	8	0			0	0	
Toplam	67	28	5	4	10	7	30	16

Kaynak: Anonim, 2011; Anonim, 2012a.

Şekil 26. 2004-2011 Döneminde Tarım İstihdamı ve Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam Edilenler (Bin), (15+ Yaş), Kadın, (TRC3 Bölgesi)

5. Sonuç ve Değerlendirme

TR10 bölgesinde, 2004 ve 2010 yılları arasında kayıtlı olmama durumu sürekli bir azalan seyir izlemektedir. Ancak, 2010 yılından itibaren artış başlamış ve 2004 yılına göre 2011 yılında kayıtlı olmama durumu 2 kat artmıştır. Kayıtlı olma durumu ise, 2004, 2007 ve 2009 yıllarında mevcut iken diğer yıllarda kayıtlılık görülmemiştir. TR21 bölgesinde, kayıtlı olmama durumu yıllara göre azalan bir seyir izlemiştir. 2004 yılına göre 2011 yılında kayıtlı olmayanların oranı %41.89 olmuştur. Kayıtlılık durumu ise, 2004, 2009 ve 2011 yılları hariç diğer yıllarda yarıya yakın düşmüş veya hiç kayıt olunmamıştır. TR22 bölgesinde, kayıtlı olmama durumu 2004 yılına göre 2011 yılında %16.04 azalma görülmüştür. 2004-2007 yılları arasında kayıtlı olmama durumu rakamlarında artan bir trend mevcuttur. 2007 yılından itibaren azalan bir trend sözkonusu olmuştur. Kayıtlılık durumu ise, 2009'a kadar aynı gelmiş bu yıldan itibaren 11 kata yaklaşan artış görülmüştür.

TR31 bölgesinde, kayıtlı olmama durumu 2004-2007 yılları arasında aynı seyrinde izlerken, 2008-2009 yıllarında düşüş gözlenmiş 2010-2011 yıllarında artış göstermiştir. Kayıtlı olma durumunda ise, yıllara göre artan bir trend mevcut olup, 2010 yılından sonra yeniden düşüş gözlenmiştir. TR32 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004-2008 yılları arasında azalan bir trend sözkonusu iken 2008 yılından itibaren ise artış trend başlamıştır. Kayıtlı olma durumunda ise, 2009 yılından itibaren artış başlamış olup bu artış 2004 yılına göre 2011 yılında 6 kat kadar olmuştur. TR33 bölgesinde, kayıtlı olmama durumu 2004-2010 yılları azalan bir seyir görülürken 2011 yılında ciddi bir artış görülmüş olup, bu artış 2004 yılına göre 2011 yılında %6.40 oranında gerçekleşmiştir. Kayıtlı olma durumu, 2004 yılına göre 2011 yılında 2 kat olarak gerçekleşmiştir.

TR41 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında yarıya yakın bir azalma mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 5 kat varan artış mevcuttur. TR42 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında üç kata yakın bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 8 kat varan artış mevcuttur.

TR51 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında yaklaşık 2 kata yakın bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 3 kat varan artış mevcuttur. TR52 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %34.94 oranında bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için %33.33 oranında bir azalış mevcuttur.

TR61 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %36.13 oranında bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 4 kata yakın bir artış mevcuttur. TR62 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %180.35 oranında bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 10 kata yakın bir artış mevcuttur. TR63 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına

göre 2011 yılında %138.81 oranında bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için %100 oranında bir artış mevcuttur.

TR71 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %19.54 oranında bir azalış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 4 kata varan bir artış mevcuttur. TR72 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %119.05 oranında bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 5 kata varan bir artış mevcuttur.

TR81 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %48.61 oranında bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 3 kata varan bir artış mevcuttur. TR82 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında 4.5 kata varan bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 2 kata varan bir artış mevcuttur. TR83 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %29.78 oranında bir azalış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 2 kata varan bir artış mevcuttur.

TR90 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %21.76 oranında bir azalış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 5 kata varan bir artış mevcuttur. TRA1 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda ve kayıtlı olma durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında 2 kata varan bir azalış mevcuttur. TRA2 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %25.35 oranında bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 2 kata varan bir artış mevcuttur.

TRB1 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda ve kayıtlı olma durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında 2 kata varan bir artış mevcuttur. TRB2 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında 2 kattan fazla bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda sadece 2009 yılında 1000 kişi kayıt olmuş ancak tekrar kayıtlı olma durumu diğer yıllarda görülmemiştir.

TRC1 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında 3 kata yakın bir artış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 1 kata varan bir artış mevcuttur. TRC2 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında %35.71 oranında bir azalış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 1 kata varan bir artış mevcuttur. TRC3 bölgesinde, kayıtlı olmama durumunda 2004 yılına göre 2011 yılında 3.5 kata varan bir azalış mevcutken kayıtlı olma durumunda aynı yıl için 8 kat bir azalış mevcuttur.

Sonuç olarak, Düzey 2 yani bölgeler bazında tarımda kadın istihdamının sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı ve kayıtlı olmama durumu, 2004-2011 yılları arası incelenmiştir. Bu bağlamda yıllara göre TR10, TR52, TRA1 ve TRC3 bölgelerinde düşüş gözlenirken, TR22, TR31, TR32, TR33, TR41, TR42, TR51, TR61, TR62, TR63, TR71, TR72, TR81, TR82, TR83, TR90, TRA2, TRB1, TRC1, TRC2 bölgelerinde artış gözlenmiştir. TR21 ve TRB2 bölgelerinde değişiklik gözlenmemiştir.

Yıllara göre TR10, TR31, TR33, TR42, TR51, TR52, TR61, TR62, TR63, TR72, TR81, TR82, TRA2, TRB1, TRB2, TRC1 bölgelerinde artış gözlenirken TR21, TR22, TR32, TR41, TR71, TR83, TR90, TRA1, TRC2, TRC3 bölgelerinde düşüş gözlenmiştir.

Kaynakça

Anonim, (2013a). Hanehalkı İşgücü İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?alt_id=25, (Erişim Tarihi: 04.01.2013).

Anonim, (2010b). 8 Mart'ın 100.Yıl Dönümünde Türkiye'de ve Dünyada Kadın Emeği ve İstihdamı Raporu, http://www.sosyal-is.org.tr/dosyalar/kadin_emeği_ve_istihdami.pdf, (Erişim Tarihi: 07.09.2012).

Anonim, 2011. Hanehalkı İşgücü İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=8&KITAP_ID=25, (Erişim Tarihi: 06.09.2012).

Anonim, (2012). Karacadağ Kalkınma Ajansı, İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu, <http://www.karacadağ.org.tr/SayfaDownload/%C4%B0stihdam%20ve%20%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20Piyasas%C4%B1%20Raporu.pdf>.

Anonim, (2012a). Hanehalkı İşgücü İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?alt_id=25, (Erişim Tarihi: 06.09.2012).

Anonim, (2012b). <http://datatopics.worldbank.org/gender/country/turkey>, (Erişim Tarihi: 07.09.2012).

Anonim, (2013b). İpekyolu Kalkınma Ajansı, Kadın İstihdamı Raporu, <http://www.ika.org.tr/dosya/raporlar/TRC1KadinIstihdamiRaporu.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.01.2013).

Anonim, (2013c). Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR83 Bölgesi İnsan Kaynakları Analizi, <http://www.oka.org.tr/ContentDownload/TR83IKR.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.01.2013).

Anonim, (2013d). Ahiler Kalkınma Ajansı, TR71 Bölge Planı 2010-2013, <http://ahika.org.tr/upload/word/bolge%20plani.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.01.2013).

Berber, M. ve Yılmaz Eser, B. (2008), “ Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz”, İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:10 Sayı:2, Nisan, 1-16.

Ergüder, B. (2006), Türkiye’de Kadın Emeğinin Değişen Yapısı: Enformel Kesimde Kadın Emeği ve Kadın Emeğine Talep, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul.

Gümüş, E. (2010), “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, SETA Analiz, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, <http://www.setav.org/ups/dosya/44645.pdf>, (Erişim Tarihi:12.09.2012).

Karabiyik, İ. (2012), “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt XXXII, Sayı I, S. 231-260, <http://iktisat.marmara.edu.tr/iysdosya/iktisat/iibf%20dergisi/2012-1/12-karabiyik.pdf>, (Erişim Tarihi:15.09.2012).

Karadeniz, O. (2006), “Türkiye’de Çiftçilerin Sosyal Güvenliği ve Sosyal Güvenlik Reformunun Çiftçiler Üzerine Olası Etkileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı:4, 2006.

Karadeniz, O. ve Yılmaz, H. (2007), ”İş Dünyasında kadın, Bölüm I. Türkiye’de Kadının İşgücü Piyasası İçindeki konumu Ve İşgücü Piyasasına Katılımını Etkileyen Faktörler”, Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu Yayını, İstanbul, <http://www.turkonfed.org/rapor/isdunyasindakadin.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.09.2012).

Korkmaz, A. ve Tüfekçi, U.N. (2007), “Çalışma Hayatında Tarımda Kadın ve Sorunları: Ağlasun İlçesi Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.12, S.1, s. 37-61, <http://sablon.sdu.edu.tr/fakulteler/iibf/dergi/files/2007-1-3.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.09.2012).

Morvaridiki, B. (1993), “Gender Relation in Agriculture: Women in Turkey. Economic Development and Cultural Change”, The University of Chicago USA, <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/1154576.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.09.2012).

Olhan, E. (2011), Türkiye’de Kırsal İstihdamın Yapısı, http://www.undp.org.tr/povRedDocuments/YEM_Kirsal%20Istihdam.pdf, (Erişim Tarihi: 25.09.2012).

Peker, E. ve Kubar, Y. (2012), Türkiye’de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi (C.XIV, S II, 2012).

Prakash, D. (2003), “Rural Women, Food Security and Agricultural Cooperatives”, Rural Development And Management Centre, ‘The Saryu’, J-102 Kalkaji, New Delhi 110019. India, http://www.uwcc.wisc.edu/info/intl/rur_women.pdf, (Erişim Tarihi:11.09.2012).

Sapancalı, F. (2008), “Türkiye’de İşgücü Piyasası, Sorunlar ve Politikalar”, TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:21, Sayı:2-3, ss: 8-30, http://www.tuhis.org.tr/dergi/cilt21_sayı2-3/cilt21_sayı2-3_bolum2.pdf, (Erişim Tarihi: 07.09.2012).

Sharma, R.K., Brijbala ve Sharma, H.R. (1999), ”Contribution of female labour to farm income: A study of tribal areas of Himachal Pradesh”. Indian J. Agric. Econ., 54(3): 305.

Sindhu, S. ve Jayan, K.N. (2004), “Work participation of women in coffee cultivation: A study in the hilly tracts of Kerala”. Indian J. Soc. Res., 45(1): 71-79.

Singh, R.K.P., Anitakumari, ve Choudhary, A.K. (1999), “Dynamics of Women Work Participation in Bihar”. Indian J. Agric. Econ., 54(3): 304.

Turan, E. (2003), “Sosyal Güvenlik Hakkı”, Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi; C: 7, S: 3, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7316.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.09.2012).

Uşen, Ş. Delen, M. G. (2011), “Eğitilmiş Kadınların Çalışma Hayatına İlişkin Tercihleri: İstanbul Örneği”, Kamu-İş Dergisi, Cilt:11, Sayı:4, ss. 127 – 182, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1146.pdf>, (Erişim Tarihi:14.09.2012).